

Психологічні засади інформаційної педагогіки

Аналізується психолого–педагогічний процес засвоєння навчальної інформації при впровадженні інформаційної педагогіки.

Ключові слова: інформаційна педагогіка, психологічні засади, психолого–педагогічний процес.

Впровадження інформаційної педагогіки потребує вивчення психології цього процесу. Зупинимось на цьому детальніше. Під психологією, як правило, розуміють науку, що вивчає психічну активність людини. Остання має зовнішні і внутрішні вияви. До перших з них відносяться рух, міміка, моторика тощо; до внутрішніх – відчуття, увага, пам'ять, мислення, почуття, воля тощо. Суперечність між зовнішніми та внутрішніми виявами у психіці вирішується у вчинках особистості, спрямованих на природу, суспільство, іншу людину. Які ж психологічні суперечності вирішуються чи мають бути вирішеними в процесі впровадження інформаційної педагогіки?

Перш ніж перейти до вирішення даних питань нагадаємо, що природа інформаційної педагогіки – комплексна та відноситься до ряду наук. Цим ми ще раз наголошуємо на тому, що інформаційна педагогіка тісно переплітається з працями педагогічного, психологічного, філософського характеру. В основі її виділимо:

- а) тенденцію до інформатизації сучасного суспільства;
- б) емпіричний базис (передовий досвід передачі, обробки, зберігання, перетворення інформації, його узагальнення та закономірності);
- в) теоретичний базис: концептуальні положення, поняття дидактики, теорії виховання, психології, кібернетики, інформатики, філософії та ін.

На сьогоднішній день об'єктивні процеси розвитку людини і суспільства сприймаються системою освіти як виклики і, в основному, проявляються, як зазначає Биков В.Ю. та Мушка І.В. у:

- різкому зростанні обсягів відомостей (про людину, суспільство і природу), що мають бути використані в процесі навчання і включають як нові знання, так і ті, що накопичило людство за попередні роки;
- підвищенні вимог до якості освіти (рівня знань, умінь і навичок, компетентностей), які в процесі навчання мають здобути ті, хто навчається;
- необхідності створення додаткових умов для індивідуального розвитку особистості;
- зменшенні часу, що виділяється на опанування освітою;
- неможливості забезпечити рівний доступ до якісної освіти всім бажаючим (передусім, невідповідності мережі і «потужності» навчальних закладів та структури підготовки реальним потребам учнів і суспільства);
- необхідності створення умов для реалізації концепції навчання впродовж життя людини;
- підвищенні вимог до якості управління освітою на всіх її організаційних рівнях, а також управління навчально–виховним процесом [1].

Ці ж вимоги можна віднести й до інформаційної педагогіки при цьому наголосивши, що інформаційна педагогіка передбачає широке використання в педагогічних системах відкритого комп'ютерного орієнтованого навчального середовища, що будується на сучасній концепції інформатизації освіти, підходах щодо формування єдиного інформаційного освітнього простору, на сучасних платформах розгалужених комп'ютерних мереж, необхідність забезпечення засобами і технологіями педагогічні системи для якісної й ефективної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації широкого кола тих, хто навчається і навчають [6].

В ядро інформаційної педагогіки входять загальні дидактичні і виховні принципи, які доповнюються і конкретизуються специфічними принципами новизни інформації, цікавості інформації, до яких ми відносимо принцип конструювання інтегральної інформації, принцип перенесення і перетворення інформації, принцип кодування інформації, принцип генералізації інформації, принцип додатковості, принцип динамізму інформації, принцип комп'ютеризації та ін. Впровадження цих принципів дає змогу нам говорити про суперечність між зовнішніми та внутрішніми виявами у психіці, що вирішуються в процесі впровадження інформаційної педагогіки, а саме: суперечності формування психології поведінки в контексті впровадження інформаційної педагогіки; потреба і суперечність у формуванні самостійного мислення особистості; становлення психології творчості; воля та потреба її формування; самостійність особистості у прийнятті рішень.

Наприклад, принцип новизни інформації стверджує, що новизна – необхідна і достатня властивість інформації, але має певний ступінь відносності новизни для різних споживачів. Ступінь інтересу до передаваної інформації визначається тим, якою мірою ця інформація задовольняє запити її конкретного споживача, того хто навчається. Тому одна з основних того, хто навчає – знаходження оптимального відношення відомого і нового в інформації, що повідомляється. З іншого боку, розробка проблеми зв'язку інформації з навчальною пізнавальною діяльністю набуває не тільки теоретичне, але і практичне значення. Ця проблема дозволяє виявити особливості і властивості навчальної інформації як об'єкту навчальної пізнавальної діяльності, а також специфіку інформаційного аспекту навчання (і виховання).

На сучасному етапі розвитку інформаційної педагогіки можна виділити також загальні закономірності процесів передачі, перетворення і використання навчальної інформації в різних педагогічних явищах. Ці закономірності, як і принципи утворюють ядро інформаційної педагогіки.

Процес передачі інформації тим, хто навчається не є процес передачі якихось предметів, які можна передавати з рук в руки, або перекладати з голови в голову. Передача і отримання інформації пов'язана з певними процесами в психіці тих, хто навчається. Вони виникають в голові в результаті власної психічної активності. Якщо вона відсутня, то ніяка інформація не засвоїться.

Досліджувати ці явища при впровадженні інформаційної педагогіки – значить зрозуміти, які саме якості навчально–пізнавальної діяльності тих, хто навчається піддаються змінам в результаті сприйняття і подальшої переробки різноманітної інформації, як ці зміни впливають на розвиток. Розглянемо одну з найважливіших закономірностей інформаційної педагогіки, як облік основного психологічного закону засвоєння навчальної інформації. Психолого–педагогічний аналіз процесу засвоєння навчальної інформації при впровадженні інформаційної педагогіки дозволяє виділити в ньому наступні основні компоненти:

- 1) сприйняття інформації;
- 2) усвідомлення і осмислення інформації;
- 3) запам'ятовування інформації;
- 4) узагальнення і систематизація інформації;
- 5) застосування інформації.

Засвоєння навчальної інформації – цілісний процес. Всі його компоненти тісно взаємозв'язані і взаємопроникають, переплітаються в реальному навчальному процесі. Проте на окремих етапах цього навчального процесу можуть переважати сприйняття і усвідомлення осмислення і запам'ятовування, спілкування, систематизація і застосування. Наприклад, узагальнення інформації супроводжує весь процес її засвоєння, але переважаюча роль узагальнення і систематизації властива заключному етапу. Враховуючи цілісний характер процесу засвоєння інформації слід особливо відзначити, що кожний компонент, кожна ланка цього процесу обов'язкові і вимагають виділення спеціальних, чинників, сприяючих його успішній реалізації.

При цьому вкрай важливі психологічні чинники, як внутрішні так і зовнішні, які допомагають успішному сприйняттю і розумінню навчальної інформації (перша і друга ланка закону засвоєння інформації). Сприйняття навчальної інформації учнем в значній мірі залежить від його уваги (довільного і мимовільного) до цієї інформації. Тому слід виділити властивості інформації, що забезпечують залучення уваги тих, хто навчається, форму представлення інформації (візуальну, словесну, композиційну, технічну) і структурну організацію інформації (оглядова, ілюструюча та ін.). Ще один важливий чинник – відношення до пізнання інформації [5].

Разом з цим великого значення набуває роль вчителя, у числі головних здібностей якого має бути індивідуальний підхід та вміння доцільно використовувати у своїй професійній діяльності нові надбання інформаційного суспільства, оскільки саме завдяки їм реалізується можливість індивідуалізації навчання, що є одним із важливих кроків до впровадження інформаційної педагогіки [7, с. 5–9].

В свою чергу наголосимо, що основні психологічні засади інформаційної педагогіки не суперечать, а навпаки базуються на здобутках традиційної психолого–педагогічної науки та освітньої практики. Проте, ці проблеми мають свої особливості, які відрізняють їх від традиційних і які обумовлені та акцентують увагу на специфічних аспектах будови й особливостях педагогічної діяльності у інформаційно орієнтованому навчальному середовищі, у відкритих педагогічних системах.

Все це вирішує проблеми, як реагують ті, хто навчаються на нові форми навчання, зокрема все, що стосується новітніх інформаційних технологій, на яких етапах уроку можна застосовувати комп'ютер у навчанні, якого віку учні готові до таких форм навчання, як впливає дана технологія на фізіологічні та психологічні вікові особливості студентів. Як впливають новітні технології на психологію поведінки, підвищення її творчого змісту, формування самостійного мислення особистості, формування волі та сприяє всебічному розвитку особистості [2; 3; 10; 11].

При впровадженні інформаційної педагогіки, передусім слід звернути увагу на те, що структурована інформація, яка подається за допомогою інформаційно–комунікаційних технологій, прискорює процеси сприйняття й, як наслідок, полегшує засвоєння навчального матеріалу. Доцільність впровадження нових комп'ютерних технологій у процес навчання зумовлюється тим, що вони є ефективним засобом закріплення засвоєного матеріалу й тим самим сприяють економії навчального часу. Академік Глушков В.М. писав, що «...навіть в майбутньому електрообчислювальні машини не зможуть повністю замінити вчителя». Що стосується часткової комп'ютеризації навчального процесу, то ця можливість в силу наявності великої наукової, матеріально–технічної, а також морально–психологічної бази не потребує корінної перебудови умов, що склалися, а отже стала реальною і конкретною. Більше того, впровадження ЕОМ в навчання стало необхідністю, оскільки метою його є «не оголошувати відому і однакову для всіх схему знань...», а розвивати «... різноманітність, своєрідність, індивідуальну неповторність» особистості [9].

Важливість дотримання психолого–педагогічних вимог до діалогу, того хто навчається з комп'ютером зумовлена тим, що в цьому діалозі моделюється педагогічне спілкування, при якому, як підкреслював О.О.Леонтьєв повинні створювати найкращі умови для розвитку мотивації учня і творчого характеру навчальної діяльності, для формування особистості учня, має забезпечуватися сприятливий емоційний клімат навчання. Специфічною вимогою до діалогу учня з комп'ютером виступає його психолого–педагогічне спрямування. Саме воно відрізняє цей діалог від усіх від усіх інших видів діалогової взаємодії людини з комп'ютером. За умови недотримання цієї вимоги експертно–навчальна система перетворюється на експертну, де моделюється діяльність не педагога, а фахівця з певної предметної галузі [9, с. 155].

Жодна машина не може взяти на себе роль педагога як суб'єкта педагогічного впливу, одна із найважливіших функцій якого – керувати пізнавальною діяльністю того, хто навчається, у взаємодії опосередкованому процесі викладання – навчання. Але технічний пристрій, виступаючи засобом навчання в руках педагога, може виконувати низку його

функцій, передаючи навчальну інформацію або контролюючи її засвоєння. Час, що звільнився, викладач витрачає на здійснення таких функцій педагогічної діяльності, які не під силу електроніці. Існує й інший погляд щодо марності й навіть «хибності» застосування нових засобів навчання без відчутних змін в адміністративній структурі навчальних закладів. Це твердження підкріплювалося навіть намаганнями деяких навчальних закладів в США ввести безперервний процес навчання, при якому кожен учень просувається вперед згідно зі своїм індивідуальним планом, закінчуючи курс у зручний для нього час. Дійсно, досить розповсюджений серед неспеціалістів погляд про витіснення людини–викладача з навчального процесу і повної заміни його обчислювальною машиною може мати місце в конкретних специфічних умовах, наприклад:

- а) там, де немає чи не вистачає викладачів (малорозвинені країни);
- б) де учні розкидані географічно і не можуть бути забезпечені штатом викладачів;
- в) де економічно незручно створення організованого навчання (якщо підприємство невелике і учні працюють за плаваючим графіком).

Низка дослідників стоять на позиціях застосування комп'ютерів для дистанційного домашнього навчання, для спеціалізованого навчання глухих, сліпих, німих, розумово відсталих, «важких», «вразливих» та деяких інших особливих категорій учнів, а також для навчання в системі відкритих університетів. Багато зарубіжних педагогів віддають перевагу ідеї так званого «перемежаючого» навчання, яке поєднує традиційні і нові прийоми та засоби, при цьому більшість дослідників схильні вважати комп'ютери засобом розширення можливостей людини, хоч і не заперечують того, що роль останньої суттєво зміниться.

При цьому дані процеси мають і низку недоліків. Проблемам фізіологічних та психологічних суперечностей в умовах інформаційного суспільства, при впровадженні інформаційної педагогіки, роботі з комп'ютером при зберіганні та обробці інформації виділяє В. М. Лапін, зокрема він наголошує:

– фізичні недоліки: підвищення значення напруги електричного кола, підвищення рівня електромагнітного випромінювання, підвищення рівня статичної електрики, підвищення рівня іонізації повітря.

– психологічні: статичні та динамічні перевантаження, розумове перенапруження, перенапруження органів зору при роботі з об'єктами, зображеними на екранах моніторів [8, с. 78–79].

Дослідження Даценко І. І., Габовича Р. Д., Йонди М. Є. дозволяють з усією достовірністю стверджувати, що праця з новітніми інформаційними технологіями, безперечно, негативно впливає на центральну нервову систему й органи зору, зокрема, користувачі персональних комп'ютерів частіше всього скаржаться на швидку втомлюваність, головну біль, втому очей тощо [4, с. 23].

Список використаних джерел

1. Биков В.Ю., Мушка І.В. Електронна педагогіка та сучасні інструменти систем відкритої освіти / Биков В.Ю., Мушка І.В. // Інформаційні технології і засоби навчання. 2009. №5 (13). // Режим доступу до журналу: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>
2. Гершунский Б.С. Компьютеризация в сфере образования: проблемы и перспективы / Гершунский Б.С. – М.: Педагогика, 1987. – 263 с.
3. Глушков В.М., Довгяло А.М., Машбиц Е.И. и др. Основные проблемы использования вычислительной техники в учебном процессе / Глушков В.М. // Применение ЭВМ в учебном процессе: Сб. докл. науч.–технич. сем. / Под ред. А.И.Берга. –М.: Сов. радио, 1969. – С. 7–34.
4. Даценко І.І., Габович Р.Д., Йонда М.Є. Умови праці з комп'ютером і їх оптимізація: Науково-практичне видання / Даценко І.І. – Львів, 1998. – 40 с.
5. Для підготовки даної роботи були використані матеріали з сайту <<http://www.eidos.ru>>
6. Згуровський М. З. Інформаційні мережні технології в науці та освіті. / Згуровський М. З. // Дзеркало тижня. – 2002. – 6–12 липня. – №25 (400).
7. Кремень В. Інформаційно–комунікаційні технології в освіті і формування інформаційного суспільства// Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2006. – №6.

8. Лапін В. М. Безпека життєдіяльності людини: Навч. посіб. – 3-є вид., стер. – Л.: Львів, банк. Коледж; К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. – 186 с.

9. Основы новых информационных технологий навчання: Посібник для вчителів/ Авт. кол.; За ред. Ю.І. Машбиця / Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К.: ІЗМН, 1997. – 264 с.

10. Рубцов В.В. Логико-психологические основы использования компьютерных учебных средств в процессе обучения\ Основы социально-генетической психологии / Рубцов В.В. М., Воронеж, 1996. – С. 236–258

11. Тихомиров О.К., Бабаева О.Д., Войскунский А.Е. Общение, опосредованное комп'ютером / Тихомиров О.К. // Вестник МГУ, серия 14, Психология. – 1986. – № 3.

Кивлюк О.П. Психологические основы информационной педагогики

Анализируется психолого-педагогический процесс усвоения учебной информации при внедрении информационной педагогики.

Ключевые слова: информационная педагогика, психологические основы, психолого-педагогический процесс.

Kyviyuk, O.P. Psychological principles of informational pedagogy

Psychological and educational process of learning information in the implementation of information pedagogy is analyzed.

Key words: informational pedagogy, psychological principles, psychological and educational process.

УДК 159.9

Білогур В.Є.

Формування демократичних цінностей як складової світогляду студентської молоді

Формування демократичних цінностей розглядаються з огляду на їх засадничу роль у розвитку світогляду студентської молоді.

Ключові слова: світогляд, культура, цінності, демократичні цінності, студентська молодь, виховання.

Проблема формування демократичних цінностей у структурі світогляду студентської молоді належить до найбільш актуальних як з теоретичного, так і з практичного погляду. Як показує політична практика, студенти постійно виступають у якості активної сили політичних змін і в залежності від того, які цінності вони делегують у ці зміни, яку культуру впроваджують, багато в чому буде залежати майбутній вигляд суспільства, його культура, напрями трансформацій. Суспільство зацікавлене в тому, щоб ці цінності і культура були демократичними. Їх формування є завданням актуальним і таким, яке потребує нагальної теоретичної уваги [9, с.3].

Протиставлення демократичного і тоталітарного порядків на тлі освіти визначає принципову різницю відносин між головними суб'єктами освітнього процесу: вчителів (викладачів) і учнів/студентів. У тоталітарних режимах вони підпорядковані схемі «навчаючий–сприймаючий» як по горизонталі, так і по вертикалі, де «навчаючим, директивним» є верхні інституційні шаблі типу районних, обласних відділів освіти аж до Міністерств, а «адресантами» циркулярів є нижчі інституції – вузи, школи тощо. Західна модель відносин того, хто навчає, і того, хто сприймає, є схемою партнерських відносин, де вчитель та учень, викладач і студент разом рухаються до однієї мети – оволодіння знанням того, що вивчається. Ця схема породила запропоновані ще Джоном Дьюї на початку XX ст. методики: «problem solving» – де той, кого навчають, має свободу дії, що змушує його працювати більш творчо і інтенсивно для вирішення певної проблеми [2]. Відносини між вчителем і учнем в такій методиці є діалогічними за формою і партнерськими за своїм змістом. Головним здобутком за таких відносин є те, що реалізується свобода вибору того, хто навчається – навчись, тобто виріши проблему, або не вчись, але в цьому разі ти сам відповідаєш за результат.

Українське суспільство все ще утримує в собі залишки колишньої тоталітарної системи. Застарілі норми, цінності, стереотипи дають знати про себе не лише в середовищі старших поколінь, але й серед молоді. Дехто з них все ще знаходиться під впливом ультрареволюційної або крайнє націоналістичної ідеології й має про демократію примітивне уявлення. З другого боку, частина молоді інфікована західними цінностями, «демократичність» яких має досить умовний характер. Все це негативно позначається на політичній свідомості і політичній участі студентської молоді. Формування демократичних цінностей, культури, норм поведінки постає як завдання, що потребує невідкладного теоретичного вивчення і практичного вирішення [9, с.4].

Розвиток в Україні демократичних і ринкових принципів соціального буття зіткнувся з світоглядною інерцією мас, з невідповідністю патерналістично орієнтованої особи до світоглядної свободи. Це обумовлює пізнавальний інтерес до виявлення специфіки світоглядної орієнтації особи пострадянського типу, а також ринково орієнтованої особи. Актуальним є дослідження факторів звернення сучасної особи до релігійного світорозуміння, а також з'ясування детермінант оптимізації світоглядної орієнтації особи в умовах становлення і розвитку незалежної України. Заперечення світоглядної однолінійності, суцільної соціальної детермінації світоглядних орієнтацій дозволяє аналізувати співвідношення індивідуального світовідчуття і масових настанов, особливості світоглядної боротьби в пострадянському регіоні, вплив засобів масової інформації на формування світоглядної орієнтації особи [10, с.3].

Демократичному світогляду студентської молоді також притаманна двоїстість. Більшість визначає необхідність вільного вибору, відкидає обмеження з боку держави.